

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

29. An servi possint, inscio Domino, aliquid ludere? in testu huius
Resolutionis sexcasus explanatur pro praxi prædicta quæstioni, in quibus
servus possit dominium aliquarum rerum haberem & de facto ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76429](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76429)

RESOL. XXVII.

An seruis, vel ancilla possit sibi retinere id quod pro iniuria illata, vel ob usum corporis illicitum ei elargitum est? Ex p. 7. tr. 7. Rel. 29.

Sup. hoc in Resol. 31. §. 1. Negatiue respondet Cardinalis de Lugo de Iustitia tom. 1. disp. 3. sect. 3. num. 46. & 47. stando in rigore legum Civilium. Nam si domino acquirit id, quod ex legato, vel donatione ei datur, cur non acquireret domino, quod titulo iniuria lucratur? Parum enim videtur ad hoc referre, quod d. titulus ille non subordinetur dominomam sicut seruis non subordinatur domino in iure ad famam, neque in iniuria contra illam; sic non subordinatur domino in pulchritudine, vel prudentia, aut aliis naturæ dotibus; & tamē si ei aliquid donetur intuitu earum dotium, & perfectionum naturalium, acquiritur domino iuxta leges antiquas; ergo licet donetur, vel solvatur intuitu iniuriæ, in qua non subordinatur domino; debet id domino acquiri. Ratio autem à priori est, quia aliud est ius ad famam, aliud est ius quod postea habet ad pecuniam pro infamia acceptam, vt constat in Religioso, qui in iure ad propriam famam non subordinatur Prælato, & tamen si detur ei pecunia pro iniuria contra famam illata, pecunia illa acquiritur Monasterio, & subordinatur Prælato, sicut si ex quolibet alio titulo fuisset acquisita; ius ergo ad illam pecuniam habendam non est illud idem ius, quod habet ad famam; alioquin qui pecuniam hanc ei adferret, peccaret non solum peccato facti, sed etiam contra ius ad famam; per quod ius hanc pecuniam possidet. Fatendum ergo est illam pecuniam, licet in radice oriatur ex iure ad famam; postea verò possideri per ius simile omnino iuri ad reliquas pecunias, atque idē acquiri domino, cui omnia serui luca acquiruntur vndeunque proueniant.

2. Dices, fama erat in dominio serui: ergo quod subrogatur pro illa tanquam pretium illius, debet esse ipsius serui, & non domini, cuius non erat illa fama. Sed contra, quia vt bona serui sint domini, non requiritur quod dominus habeat ius ad titulum pro quo datur illud pretium, vel illa bona; nam quando legato vel donatione aliquid acquirit seruis, acquiritur etiam domino iuxta leges antiquas ciuiles: & tamen dominus non habebat ius ad titulum propter quem datur illud quod datur, nempe ad beneuolentiam, vel ad beneficium, propter quod donator vult seruo illa bona donare; sicut nec Religio habet ius ad titulum, ob quē aliquid donatur Religioso, & tamen statim acquirit quidquid acquirit Religiosus ex quocumque titulo illud acquirit.

3. Hinc constat quid dicendum sit ad secundum dubium, quod fieri potest de aliis, quæ seruis acquirunt ob alios similes titulos v.g. si ob usum corporis illicitum, vel propter alia peccata aliquid acquirunt: quod Sanchez num. 8. Molina & alij dicunt, non acquiri domino, Consequenter tamen de iis omnibus est dicendum acquiri domino iuxta rigorem iuris antiqui, ob rationem supra positam. Quod idem est de iis, quæ seruis lucratur, illicitè laborando diebus festis, aut etiam contra præceptum ipsius domini; quia hæc omnia sub illa vniuersalitate comprehenduntur.

4. Sed licet hæc omnia probabiliter ab Eminētissimo Cardinali de Lugo dicta sint, ego tamen non recedo à communi sententia, quam præter Lessium, Rebellum, & alios ab ipso citatos, tenet etiam me citato Trullench in Decalogum, tom. 2. lib. 7. cap. 2. dub. 5. num. 3. Malderus de Iust. tract. 1. cap. 4.

dub. 6. Fagundez in Decalog. tom. 2. lib. 7. cap. 1. 3. num. 3. Vide me etiam citato sic asserit Machadus tom. 2. lib. 6. part. 7. tract. 13. docum. 5. num. 8. Quinta exceptio est, que todo aquello que se le da à la esclaua, por razon del maltrato de su persona es para ella, y no para su señor; porque lo adquiere con el uso de su cuerpo, en lo qual no tiene que ver su señor. Ita ille, cui etiam adde Villalobos in summa tom. 2. tr. 10. disp. 5. n. 4.

5. Et idē ego olim consuli cum Sanchez in Opusc. tom. 1. lib. 1. cap. 1. dub. 1. num. 8. ancillam non fuisse adstrictam restituere Domino magnam quantitatem pecuniæ ab amasio acceptam; quicquid in contrarium asserat Megala in part. 2. lib. 2. cap. 19. quæst. 2. num. 18. qui sententiam Eminētissimi de Lugo firmiter tenet.

RESOL. XXVIII.

An seruis possit sibi retinere, quæ ludo acquirit? Ex p. 7. tr. 7. Rel. 30.

§. 1. Respondeo quod si seruis cum bonis de quibus potest disponere aliquid ludo acquirat, quod sibi acquirat, & non domino: Et ita docet Hurtadus de Iust. disp. 2. difficult. 18. & Sanchez in Opusc. tom. 1. lib. 1. cap. 1. dub. 1. num. 11. vbi firmat, quod si seruis bonis suis, quorum seruis est dominus, ludo aut aliqua negotiatione sine vilo præiudicio obsequiorum domini aliquid lucratur; id ipse sibi comparat. Idem docet Emanuel verbo seruis, p. 7. Salas, tr. de ludo, dub. 20. n. 3. Molina de Iust. tom. 1. tr. 2. disp. 38. & Machadus tom. 2. lib. 6. par. 7. tr. 13. docum. 6. n. 1. Fagundez in Præcept. Decal. tom. 2. lib. 7. c. 1. n. 6.

Sup. hoc infra in Resol. 31. §. At verius, ad medium, vers. Quinto.

2. Verum Eminētissimus Cardinalis de Lugo de Iust. tom. 1. disp. 3. sect. 3. num. 50. hanc sententiam admittit tantum, si seruis acquirat ludendo modicam quantitatem, secus autem si acquireret ingens lucrum; sed Doctores communiter sine vlla distinctione, vt visum est docent seruum sibi comparare id quod lucratur in ludo, ex bonis de quibus potuit disponere.

RESOL. XXIX.

An serui possint, inscio Domino, aliquid ludere?

Et in textu huius Resolutionis sex casus explanantur pro praxi prædictæ questionis, in quibus seruis possit dominium aliquarum rerum habere, & de facto habet.

Etiamque notatur, quod si mancipium ludo intentus priuaret dominum labore, non tenetur restituere nisi tantum pretij, quanti existimaretur ille labor, quo Dominum fraudauit, & nihil aliud. Ex p. 7. tr. 9. Rel. 12.

§. 1. Negatiue videtur respondendum ex Soto de Iust. lib. 4. quæst. 2. art. 2. Lopez in part. 1. cap. 183. & aliis. Sed ego assero, quod licet seruis, seu mancipium regulariter non possit in ludo alienare, seu perdere nisi ex consensu saltem probabiliter præsumpto sui domini, quia regulariter caret bonis; quando vero ea habet, vt contingit, quando aliquid subtraxit ex eis, quæ illi dominus ad sui sustentationem confert, & in aliis casibus, potest ea ludo perdere, quia habet dominium eorum, & nullo iure impeditur de eis disponere.

Sup. hoc infra in Resol. 34. §. 1. post medium, vers. El esclauo. & quoad hoc in tom. 5. tr. 7. ex Resol. 16. lege §. Noctandam.

2. Conueniunt enim Doctores seruum posse dominium aliquarum rerum habere, & illud in sex casibus

* Pro istis sex casibus con-

centis in alio §. Et cum DD. infra in Rel. 31. 6. At verius, & in aliis eius nor. & in Rel. 33. reiciantur in §. 1.

bus de facto habere. Primum si dominus expresse, vel tacite velit, vt seruus aliquid habeat tanquam suum, & de eo pro suo arbitrio disponat, siue illud habeat donatione domini, siue aliter. Secundum, si aliquid seruo donetur, aut legatur ea conditione, aut eo modo, vt nullatenus pertineat ad dominum. Tertium, si aliquid seruo detur in satisfactionem pro iniuria ipsi illata in his quæ non subiacent dominis. Quartum, si bonis suis aliquid ludo, aut negotiatione, aut aliter lucretur absque præiudicio obsequiorum, quæ domino debet. Quintum, si aliquid sibi subtrahat absque præiudicio domini, ex eis quæ poterat liberè conuulere. Sextum, si aliquid ei detur ob opus factum, absque præiudicio domini.

3. Addimus, vt optime Molina *disp.* 38. (quidquid alij dicant) in sex dictis casibus seruum habere dominium verum, & perfectum dictarum rerum, ita vt independentem à domino possit de eis disponere: & dominus non posse absque iniustitia in seruum ei aliquid earum auferre.

4. Iura verò, quibus decernitur, quidquid seruus acquirit domino acquirere, vel intelliguntur de acquisitis, operis domino debitis, vel iam contraria consuetudine esse mitigata. Et hæc omnia docet Hurtadus de *Iust. disp.* 1. *difficul.* 18. & de *contrariis disp.* 8. *difficul.* 8.

5. Notandum est etiam hic cum Dicastillo de *Iustitia lib.* 2. *nr.* 18. *disp.* 5. *di.* 7. *n.* 47. quod si mancipium ludo intentus priuaret dominum proprio labore non teneretur restituere, nisi tantum pretij, quanti æstimaretur ille labor, quo dominum fraudauit, & nihil aliud, quod est valde notandum.

RESOL. XXX.

An seruus possit sibi retinere ea quæ ipsi relicta sunt in legato, vel testamento? Ex p. 7. tr. 7. Rel. 31.

Sup. hoc in Rel. seq. 5. At verius, *verf.* Secundo & *verf.* Tertio. & in Relol. præterita, cursum & reuertantur in §. Conueniant, *verf.* Secundo, & in tom. 6. tr. 7. Rel. 31.

§. 1. **N**egatiue respondet Azorius *pari.* 2. *lib.* 2. *cap.* 36. *quæst.* 2. vbi sic ait: Queritur, quid sit dicendum, quando Titius donat, vel legat Stichum seruo Caij, aliquid, ea conditione, vt sit ipsius, non domini, vtrum id seruo acquiratur an domino? Quidam iuniores Theologi dixerunt, acquiri Stichum seruo non Caio domino, quia donatum, vel relictum est à Titio, vt esset serui non domini. Id probant argumento à simili quia si quis donet aliquid filio familias ea conditione, vt sit filij, & pater non habeat in eo vsum fructum, acquiritur filio familias, nec patri acquiritur vsum fructum: ergo seruo acquiritur, quod ei ab aliquo donatur ea conditione, vt sit eius & non domini.

2. Sed mihi in hac re videtur distinguendum. Aut enim Caius dominus consentit, vt Stichus seruus tanquam suum habeat, quod ei datur, ac donatur; & tunc acquiritur seruo, non quidem voluntate Titij, qui donauit, vel legauit: sed consensu ipsius Caij domini: aut in eo Caius non consentit, & tunc inutile est donum, vel legatum, quia vitiosum. Neque enim Titius transfudit dominium in seruum, nec in dominum: non in seruum, quia donauit, vel legauit contemplatione illius, qui tamen capax non erat: non in dominum, quia vetuit Titius ne domino acquireretur, quare sequitur, vt dominium eius, quod est ita seruo donatum, vel legatum, vel penes Titium donatorem manserit, vel penes eius hæredes. Secus est de filio familias, qui secundum leges, & iura potest habere peculium aduentitium, in quo patre eius vsum fructum non habeat, vt si ea conditione ab ex-

traneo aliquid accipiat. Ita Azorius, cui etiam adde Megalam *in pari.* 2. *lib.* 2. *cap.* 19. *quæst.* 12. *num.* 17. qui mordicus contra seruos, negatiuam sententiam tenet, quia quando aliquid relinquitor sub conditione aliqua, quæ contra leges est, talis conditio pro non scripta habetur, & perinde ac si adiecta non esset, ad hæreditas, legatumve capitur, vt habetur *in l. conditio, l. 2. ff. de condit. inst.* Cum igitur prædicta conditio sit contra leges supra citatas, quæ disponunt, vt quicquid seruus acquirat, domino acquirat, pro non scripta habetur, & domino legatum est acquisitum: ad quod etiam facit *l. si quis sub conditione ff. de condit. inst.* Nec obstat exemplum à simili de filio familias: nam si pater ipse disponat, vt tunc filio & non patri vsum fructum acquiratur: vt patet *in auth. excipitur, C. de bonis quæ lib. & dixi supra c. 3. q. 2. verf. Sed post, Sec. tr. cit. ita dispositum quoad seruum.*

3. Sed ego contrariam sententiam teneo, si bona relinquuntur seruo absolute, & sine conditione, non tamen intuitu domini, vt v.g. obindulgentiam, vel officium exhibitum, vel vt se redimat, &c. Et ita docet Trullench *in Decal.* tom. 2. *lib.* 7. *cap.* 2. *du.* 4. *n.* 3. *Molina de iust.* tom. 1. *tr. 2. disp.* 38. *Sanchez in epist.* 10. *lib.* 1. *c.* 1. *du.* 2. *n.* 7. *Lessius lib.* 2. *c.* 4. *du.* 3. *n.* 16. & *Rebellius lib.* 1. *q.* 1. *sect.* 2. *n.* 10. in vniuersum approbat saltem pro foro conscientie, quoties non datur intuitu domini, licet donator non exprimat, quod non acquiratur domino, quia iam donator virtualem saltem intentionem habere videtur, quod acquiratur soli seruo; virtualis autem intentio id importat quod formalis & expressa.

4. Verum Eminentissimus Cardinalis de Lugo *de iust.* tom. 1. *disp.* 3. *sect.* 3. *num.* 55. & *seq.* licet differat in aliquibus, quoad prædicta, tamen optime docet *n.* 59. quod si seruo potest donari independentem rei à domini licentia, & ita vt domino non acquiratur, quare quoties aliquis seruo occulte aliquid donatum, vel summi facilius potest, quod habeat talem animam obediendi, & excludendi ius domini: quia eo ipso quod vult occulte donare seruo, & fugit domini notitiam, videtur implicite donare, ita vt seruus non indigeat licentia, vel consensu domini ad vsum illius rei, quæ ad eum vult, quod acquiratur seruo soli, & non domino, cuius notitia, & licentia requiretur, si ipsi domino acquireretur. Ita de Lugo Eminentissimus.

5. Vnde ex dictis non est audiendus Azorius, quem nominatim refellit Machad. *tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 13. *docum.* 5. *num.* 9. vbi sic ait: [Todo aquello como quæta que sea, que alguno dexa al esclano, o le ha de donacion con expressa, o tacita condicion de que sea para el, y no para el señor, es proprio del esclano, y no del señor. No obstante que Azor la contradize,] Ita ille, cui adde etiam Villalobos *in sum.* tom. 2. *tr. 2. c. 10. disp.* 5. *n.* 4. & Fagundes *in præcepta Decalog.* tom. 2. *lib.* 1. *cap.* 12. *n.* 4.

RESOL. XXXI.

Quidam seruus aliquid sibi subtrahat de necessitate sine Domini incommodo, & præter opera præscripta, ex quibus lucrum colligebat, interrogatum fuit, an de his acquireret dominium sibi, vel Domino? Quod est querere an seruus possit habere aliquam rem dominium, & de rebus à se acquisitis disponere?

Et an hoc intelligatur non solum de seruis, qui domini nascuntur, sed etiam de seruis emptis & in bello captis?